

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Rasminvastainen työote HUMAKin yhteisöpedagogien opinnoissa

Marika Malila

Kansalaistoiminta ja nuorisotyö (210op)

Joulukuu/2011

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Marika Malila	Sivumäärä 41 ja 2 liitesivua
Työn nimi Rasisminvastainen työote HUMAKin yhteisöpedagogien opinnoissa	
Ohjaava(t) opettaja(t) Hanna Laitinen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Humanistinen ammattikorkeakoulu, Tarja Nyman	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni pääasiallinen tarkoitus oli selvittää sitä kuinka paljon rasisminvastaisuutta ja siihen liittyviä aihepiirejä tällä hetkellä käsitellään Humanistisen ammattikorkeakoulun kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa ja kuinka paljon niitä tulisi käsitellä. Lisäksi pyrin selvittämään sitä, missä vaiheessa opintoja aihetta olisi hyvä käsitellä ja millaisilla menetelmillä. Selvitin myös tämänhetkisiä yhteisöpedagogin ammattialan tarpeita ja vaatimuksia rasisminvastaisessa työssä. Työni tilaaja on Humanistinen ammattikorkeakoulu.</p> <p>Keräsin pääasiallisen aineistoni haastatteluin ja kyselyin. Suoritin puolistrukturoidun teemahaastattelun neljälle henkilölle niin, että näkökulmaa saatiin sekä HUMAKista, että järjestö- ja nuorisosalalta. Haastattelin Tornion kampuksen yliopettajaa, Nurmijärven kampuksen, mm. kansainvälisistä vaihdoista vastaavaa, lehtoria, NoRa-No Racism –hankkeen projektisuunnittelijaa sekä RASMUS ry:n puheenjohtajaa. Kyselyyn vastanneiden joukossa on HUMAKin lehtoreita, yliopettajaa, NoRa-No Racism –hankkeen projektisuunnittelijaa ja monikulttuurisentyön suunnittelijat sekä järjestö- että nuorisotyön aloilta. Tämän lisäksi myös haastateltavat vastasivat kyselyyn ennen itse haastattelua. Analyysimenetelmänä käytin teemoittelua.</p> <p>Humanistisen ammattikorkeakoulun opetussuunnitelman uudistus aloitetaan vuonna 2012 ja opinnäytetyöni pääasiallinen tarkoitus oli, että sitä voidaan käyttää apuna pohdittaessa rasisminvastaisuuteen liittyvien aihepiirien asemaa uudessa opetussuunnitelmassa. Selvityksessäni nousikin esiin selkeä tarve rasismiin ja rasisminvastaisuuteen liittyvien aiheiden käsittelyn määrän lisäämiselle.</p> <p>Opinnäytetyöhöni on koottu yhteen rasisminvastaisessa työssä huomioonotettavia asioita ja tarvittavia tietoja ja taitoja sekä menetelmiä aiheen käsittelyyn. Tästä syystä uskon, että kyseisestä työstä voi olla hyötyä myös muille, mm. rasisminvastaisista työtä tekeville. Myös muut oppilaitokset voivat hyödyntää sitä pohtiessaan kyseisten aiheiden käsittelyä omassa opetuksessaan.</p> <p>Rasismi on vakava ongelma ja haaste yhteisöpedagogin ammattialalla ja siksi kaikille yhteisöpedagogeille tulisikin taata riittävät tiedot ja taidot rasismiin tunnistamiseen, tunnistamiseen sekä siihen puuttumiseen.</p>	
Asiasanat HUMAK, yhteisöpedagogi, rasismi, kansalaistoiminta, nuorisotyö	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree programme in Civic Activity and Youth Work

ABSTRACT

Author Marika Malila	Number of Pages 41 + 2
Title Anti-racist approach to work in HUMAK's Community Educators' studies	
Supervisor(s) Hanna Laitinen	
Subscriber and/or Mentor Humak University of Applied Sciences, Tarja Nyman	
Abstract <p>The main purpose to my final thesis was to investigate how much the work against racism and themes related to that are being conversed on at the moment in Humak University of Applied Sciences Degree Programme in Civic Activity and Youth Work and how much they should be conversed on. I also aimed to investigate in which point of studies these themes would be best to converse and in which methods. In addition to that I investigated the current situation and requirements needed concerning the work against racism in Community Educators professional field, in other words in organizations and youth work. The subscriber of my thesis is HUMAK.</p> <p>I collected my empirical data by a survey and interviews. I executed four semi-structured theme interviews in the way that I got perspective both from HUMAK and from organizations and youth work. I interviewed the senior lecturer from Tornio's campus, a lecturer from Nurmijärvi's campus who's area of responsibility includes i.e. the international student exchanges, a project designer for NoRa-No Racism –project and the president of RASMUS ry, a Finnish network against racism and xenophobia . My survey was answered by lecturers from HUMAK, a project designer for NoRa-No Racism –project and multicultural designers both from civic activity and youth work. The persons interviewed also answered the survey before the interviews. I analyzed my data with a theme-based method.</p> <p>HUMAKs curriculum is going to be reformed and the main idea was that my thesis could be utilized in deliberation of the themes related to work against racism in the new curriculum. In my research it came clear that the current situation concerning the themes related to work against racism in current curriculum isn't satisfying. The themes aren't conversed on enough.</p> <p>In my thesis I have aggregated things that should be paid attention to in work against racism and the knowledge, skills and methods needed. I believe that my thesis could also be useful for others than just HUMAK, for example for people working against racism. I also believe that other schools and learning institutions can utilize this work when considering themes racism and work against racism in their own teaching.</p> <p>Racism is a serious problem and a challenge in civic activities and youth works field and all the Community Educators should have the know-how and the competence to acknowledge and recognize racism and to intervene and prevent it.</p>	
Keywords HUMAK, Community Educator, racism, civic activity, youth work	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Humanistinen ammattikorkeakoulu (HUMAK)	5
1.2 NoRa – No Racism –hanke	7
1.3 Opinnäytetyön aiheen valikoituminen	8
2 RASISMIN MONET MUODOT	9
2.1 Rasismi	9
2.2 Rasismi Suomessa	11
2.3 Rasismi ja nuoret	13
2.4 Rasisminvastainen työ	14
2.5 Lainsäädäntö ja sopimukset	15
3 TOTEUTUS	17
3.1 Aineiston keruu	17
3.2 Aineiston analyysi	19
4 TILANNE TÄLLÄ HETKELLÄ	20
4.1 HUMAK	21
4.2 Rasisminvastaisen työn haasteet nuorisotyössä	22
4.3 Rasisminvastaisuus osana järjestötyötä	25
5 RASISMINVASTAISESSA TYÖSSÄ TARVITTAVA OSAAMINEN JA SEN KÄSITTELY YHTEISÖPEDAGOGIN OPINNOISSA	26
5.1 Teoria käytännön pohjana	26
5.2 Rasisminvastainen työ käytännössä	28
5.3 Rasisminvastaisen työtteen käsittely HUMAKissa	30
5.4 Menetelmät aiheen käsittelyssä kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa	32
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	35
6.1 Jatkotutkimusaiheet	37
6.2 Lopuksi	37
LÄHTEET	39
LIITTEET	42
Liite 1. Saatekirje haastateltaville	42
Liite 2. Saatekirje kyselyyn vastaaville	43

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheena oli tehdä selvitys siitä kuinka paljon rasisminvastaisuutta ja rasisminvastaista työtettä tällä hetkellä käsitellään Humanistisen ammattikorkeakoulun kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa ja kuinka paljon sitä pitäisi käsitellä. Tarkoituksena oli myös selvittää mm. sitä, missä vaiheessa opintoja aihetta olisi hyvä käsitellä, millaisin keinoin ja menetelmin aihetta voitaisiin opettaa sekä sitä, millaista tietotaitoa tällä hetkellä järjestö- ja nuorisotyön alalta löytyy ja millaista osaamista yhteisöpedagogilla tulisi olla valmistuessaan ja siirtyessään alansa töihin. Pääasiassa keskityn teemoihin rasisminvastaisuus ja rasisminvastainen työote, mutta luonnollisesti kyseisiä aiheita on mahdotonta käsitellä ottamatta huomioon yhdenvertaisuuteen, monikulttuurisuuteen ja etenkin rasismiin liittyviä aihepiirejä laajemminkin.

Opinnäytetyöni tilaajana toimii Humanistinen ammattikorkeakoulu (HUMAK). Tavoite rasisminvastaisen työtteen lisäämisestä HUMAKin opetussuunnitelmassa on lähtöisin Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen ja Pelastakaa Lapset ry:n yhteistyöhankkeesta NoRa – No Racism. Yksi kyseisen hankkeen tavoitteista on lisätä rasisminvastaista työtettä kaikissa nuorisoalan oppilaitoksissa. Oman opinnäytetyöni tarkoituksena on kuitenkin tarkastella aihetta myös laajemmin kuin pelkästään nuorisotyön näkökulmasta.

1.1 Humanistinen ammattikorkeakoulu (HUMAK)

Humanistinen ammattikorkeakoulu (HUMAK) on ammattikorkeakoulututkintoon, ylempään ammattikorkeakoulututkintoon sekä ammatilliseen täydennuskoulutukseen johtava koulutus humanistisella ja kasvatusalalla sekä kulttuurialalla (HUMAK, 2011). Tässä opinnäytetyössäni keskityn tutkimaan rasisminvastaista työtettä yhteisöpedagogin tutkintonimikkeeseen johtavassa,

The logo for HUMAK (Humanistinen ammattikorkeakoulu) is displayed in a blue, lowercase, sans-serif font.

kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa. Pääasiassa keskityn nuorille suunnattuun, alempaan ammattikorkeakoulututkintoon.

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelman tavoitteena on kouluttaa muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin ja vaatimuksiin vastaavia, pedagogisia taitoja sekä yhteiskuntakritiikkiä omaavia toimijoita. Yhteisöpedagogi voi toimia kansalaistoiminnan ja nuorisotyön aloilla ohjaus-, kasvatus-, koulutus-, kehittämis- ja asiantuntija tehtävissä. Koulutuksen sisältö on määritelty lyhyesti seuraavanlaisesti:

Yhteisöpedagogin työ on vaativaa ihmissuhde- ja vuorovaikutustyötä. Siinä tarvitaan laajaa osaamista ihmisten kasvusta ja kehityksestä, yhteiskunnan rakenteesta ja toiminnasta sekä tietoa kulttuureista ja osallisuudesta.

Opintojen keskeiset sisällöt ovat

- kansalais- ja järjestötoiminta
- sosiaalinen vahvistaminen nuorisotyössä
- kansainvälinen ja monikulttuurinen toiminta
- osallistavat työmenetelmät ja
- monipuoliset vuorovaikutustaidot (HUMAK, 2011.)

Humanistisen ammattikorkeakoulun arvoihin kuuluu humanistinen ihmiskäsitys, toisen ihmisen kunnioittaminen, vuorovaikutteinen toimiminen, yhdessä oppiminen ja kaikkien ihmisten yhdenvertaisuus. HUMAKin tavoitteena ja tehtävänä on toimia yhteiskunnallisena vaikuttajana ja kehittäjänä humanistisella-, kasvatus- ja kulttuurialalla. HUMAKin pedagogisessa käsikirjassa ja strategiassa HUMAKin perimmäinen tehtävä on tiivistetty yhteen lauseeseen seuraavasti: *"kansalaisten tarpeista lähtevää innovaatiotoimintaa ja yhteisöjen kehittämistä."* (HUMAK 2010, 3.)

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmalle määritellyt kompetenssit on jaettu pedagogiseen osaamiseen, kehittämisosaamiseen, yhteisölliseen osaamiseen sekä yhteiskunnalliseen osaamiseen. Opiskelijan tulee siis hallita niin kasvatukseen ja ohjaukseen liittyviä tietoja ja taitoja, projektimaiseen- ja kehitystoimintaan liittyvää osaamista sekä kyky työskennellä erilaisissa

yhteisöissä kuin myös ohjata mitä erilaisimpia yhteisöjä. Lisäksi tulee tuntee yhteiskunnallisia rakenteita ja ilmiöitä, tuntee niin julkisen- kuin kolmannenkin sektorin toimintaa sekä hallita kulttuurien väliseen työhön ja monikulttuurisessa ympäristössä tehtävään työhön vaadittavat tiedot ja taidot. (HUMAK 2010, 10.)

HUMAK on verkostoammattikorkeakoulu, jonka kampukset sijaitsevat yhdeksällä eri paikkakunnalla ympäri Suomea. Lisäksi Helsingissä sijaitsee Rehtorin toimisto, jossa hoidetaan lähinnä hallinnollisia asiota, mutta järjestetään myös opetusta. Järjestö- ja nuorisotyön yksikön kampuksia on neljällä paikkakunnalla, Nurmijärvellä, Äänekoskella, Torniossa sekä Joensuussa. (HUMAK 2011.)

Yksi HUMAKin visio vuodelle 2012 on kouluttaa osaajia, jotka ovat edelläkävijöitä esimerkiksi yhteisöpedagogin ammattialalla. Tavoitteena on kehittää ja vahvistaa yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä sekä edistää yhteistyötä. Kansalaisten etu ja tarpeet ovat keskiössä uusien sosiaalisten innovaatioiden ja toimintatapojen kera verkostomaisuutta ja käytännönläheisyyttä unohtamatta. (HUMAK 2010, 4.)

1.2 NoRa – No Racism –hanke

No Racism –hanke on Pelastakaa lapset ry:n ja Helsingin kaupungin nuori-soasiainkeskuksen yhteistyössä vuonna 2009 aloittama kolmevuotinen hanke, jonka tavoitteena on kehittää ja tehdä rasisminvastaista työtä verkossa.

Tärkeimpiä tehtäviä hankkeella on lisätä tietoa rasismista, sen tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta. Päämääränä on lisätä

yhdenvertaisuutta ja poistaa ennakkoluuloja. Hankkeen keskeisimpiä työmuotoja ovat kouluttaminen, toiminta nuorten suosimissa verkkopalveluissa, vaikuttamistoiminta, tukitoiminnot rasismia kohdanneille nuorille ja materiaalin tuottaminen. (No Racism –hanke, 2011.)

Hankkeen tavoitteet:

1. Lisätä tietoa rasismista ja rasisminvastaisuudesta
2. Rasisminvastaisuus luonnolliseksi osaksi nuorisotyötä
3. Tukea rasismia ja syrjintää kokeneita nuoria

Hankkeen kohderyhmään kuuluvat sekä nuoret, että nuorten parissa toimivat. Itse hankkeen verkossa sekä myös sen ulkopuolella tehty ja edelleen tehtävä työ kohdistuu nuoriin, mutta erilaisten koulutusten ja myös NoRa-hankkeen tuottaman oppaan kohderyhmää ovat nuorisotyöntekijät ja muut nuorten parissa toimivat sekä myös nuorisoalan oppilaitokset. Tavoitteena on saada rasisminvastainen työote luonnolliseksi osaksi nuorten parissa tehtävää työtä. (emt.)

Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat Valtakunnallinen verkkonuorisotyön kehittämiskeskus, Vähemmistövaltuutetun toimisto, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Väestöliitto. Hankkeen rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö. (emt.)

Vuosien 2011 – 2012 päätavoitteet ovat oppaan tuottaminen ja muu juurruttamis- ja vakiinnuttamistyö. Tähän kuuluu mm. erilaiset koulutukset ja tavoite saada rasisminvastaisuus osaksi nuorisoalan oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmia. (emt.)

1.3 Opinnäytetyön aiheen valikoituminen

Olen suuntautunut opinnoissani kansainvälisyyteen ja monikulttuurisuuteen. Keväällä 2011 tein kansainvälisen ja monikulttuurisen toiminnan kehittämishankkeen NoRa – No Racism –hankkeessa. Kesäkuussa 2011 järjestetyssä opinnäytetyöpajassa syntyi idea kyseisestä opinnäytetyöstä, jonka koin itselleni sopivaksi. Rasismi ja siihen liittyvät aihepiirit kiinnostavat itseäni erittäin paljon ja NoRa –hankkeen tuntemus kehittämishankkeen ja siihen liittyneen työharjoittelun sekä luonnollisesti HUMAKin tuntemus opintojeni kautta antoivat hyvät lähtökohdat käsillä olevalle selvitystyölle.

Humanistisen ammattikorkeakoulun opetus suunnitelman uudistus aloitetaan vuonna 2012 ja tavoitteena on, että kyseistä selvitystyötä voidaan käyttää apuna pohdittaessa rasisminvastaisuuteen liittyvien aihepiirien asemaa uudessa opetus suunnitelmassa. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda esille tämän hetkisen tilanteen lisäksi haastatteluista ja sähköpostikyselyistä esille nousevia aiheeseen liittyviä mahdollisia epäkohtia ja parannusehdotuksia sekä järjestö- ja nuorisotyön alan tämänhetkisiä tarpeita ja vaatimuksia rasisminvastaisessa työssä.

2 RASISMIN MONET MUODOT

Rasismin ilmenemismuodot, määritelmät ja erityispiirteet vaihtelevat ja painottuvat eritavalla riippuen paikasta, ajasta ja esimerkiksi iästä. Myös Suomessa rasismin ilmeneminen, rasismiin liittyvä asenneilmapiiri ja mm. käyty keskustelu on muuttunut aikojen saatossa. Rasismi on vakava ongelma niin Suomessa kuin muuallakin ja siksi rasisminvastainen työ onkin ensiarvoisen tärkeää ja sitä tulisi kehittää ja lisätä.

Tässä yhteydessä esittelen erilaisten rasismin määritelmien, Suomessa sekä nuorten parissa esiintyvän rasismin yms. lisäksi myös rasisminvastaista työtä yleisesti. Palaan aiheeseen kuitenkin tarkemmin vielä myöhemmin tulosten esittelyn yhteydessä, keskittyen tarkemmin rasisminvastaisessa työssä tarvittavaan osaamiseen sekä rasisminvastaisen työn keinoihin ja menetelmiin.

2.1 Rasismi

Rasismi pohjautuu rotuoppiin, jossa oletetaan olevan erilaisia "ihmisrotuja", joita arvotetaan ja hierarkkisoidaan oletettujen erojen perusteella, joiden ajatellaan olevan pysyviä ja määrittäviä. Tällaiset erot liittyvät yleensä perimään, ulkonäköön tai kulttuuriin. Kun tällaisten oletusten ja ajattelutapojen pohjalta toimitaan ja, kun ne vaikuttavat asenteisiin, voidaan puhua rasismista. Toiminta voi olla sekä tiedostettua että tiedostamatonta. Yksi rasismiin vahvasti vaikuttava asia ovat myös valtasuhteet ja ajatus siitä, että toisilla on enemmän

valtaa kuin toisilla. (Rastas 2008, 248-249.) Rasismia on kuitenkin jaettu myös sen mukaan, perustetaanko eriarvoiseen asemaan asettaminen perimään liittyviin eroihin eli ns. vanha rasismi vai kulttuurisiin eroihin eli ns. uusi rasismi. Tämä jako on kuitenkin myös ongelmallinen ja eikä sen käyttäminen ole aina mielekäästä. (Rastas 2005, 76-77.) Kirjassa *Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2004* rasismi määritellään seuraavasti:

...rasismi tarkoittaa ihmisen tai ihmisryhmän arvottamista esimerkiksi ihonvärin, kansalaisuuden, etnisen alkuperän, kulttuurin, äidinkielen tai uskonnon perusteella alempiarvoiseksi kuin muut ihmiset tai ihmisryhmät. Rasismi on siis toisen henkilön tai ihmisryhmän ihmisarvon alentamista, joka voi näkyä monin tavoin, esimerkiksi sanomisina, ilmeinä, uhkailuina, pieninä eleinä, poissulkemisena, syrjintänä, vainoamisena, väkivaltana, ja äärimmäisyyteen vietyinä jopa murhana. (Shakir & Tapanainen 2005, 14.)

Rasismien määritelmiä on kuitenkin monia, riippuen tutkijan näkökulmasta ja tieteenalasta sekä siitä, kuinka laajaa määritelmää tavoitellaan (Rastas 2005, 73). Rasismilla voidaan ideologian lisäksi tarkoittaa myös erilaisia käytäntöjä, tapoja, menetelmiä ja esimerkiksi erilaisia kulttuurituotteita. Robert Miles teoksessaan *Rasismi* esittää olevan ongelmallista, jos käsitettä rasismi käytetään kuvaamaan laajasti muutakin kuin itse ideologiaa. (Miles 1994, 13.) Lähes poikkeuksetta kuitenkin rasisminvastaisesta työstä puhuttaessa sanaa rasismi käytetään kuvaamaan ideologian ohella myös mm. syrjiviä käytäntöjä, poissulkemista sekä tiedostettua että tiedostamatonta toimintaa. Myös itse käytän käsitettä rasismi tällaisena väljempänä yläkäsitteenä tässä opinnäytetyössäni.

Arkielämän rasismilla tarkoitetaan arjessa ilmeneviä käytäntöjä ja tekoja, jotka asettavat ihmisiä epätasa-arvoiseen asemaan. Arkielämän rasismia ovat esimerkiksi nimitely, erilaiset eleet ja ilmeet, poissulkeminen tai jopa väkivalta. Lainsäädäntö puuttuu johdonmukaisimmin ja selkeimmin selkeään syrjintään ja eristämiseen sekä fyysiseen väkivaltaan. Kuitenkaan se, mitä vaikkapa rasismia tuottava henkilö on itse mieltä, esimerkiksi jonkin nimityksen käytöstä, tai pystytäänkö jonkin teon rasistisuutta lain edessä todistamaan, ei poista tiettyjen tekojen tai ilmausten rasistisuutta. Etenkään, jos tekojen kohde tuntee

kokeneensa rasismia. (Puuronen 2011, 60-62.) On kuitenkin muistettava etteivät rasistiset ajatukset aina johda rasistisiin tekoihin eikä kaikki syrjintä ole rasismia. Rasismia ja syrjintää laajemmin erottaakin se, että ”syrjintä on aina toimintaa tai toimimatta jättämistä”, rasismi voi jäädä pelkästään ajatuksen tasolle. (Shakir & Tapanainen 2005, 14-16.)

Rasismi ei ole pelkästään yksilöiden tai ryhmittymien tuottamaa vaan sitä esiintyy myös esimerkiksi yhteiskunnan rakenteissa, tällaista rasismia kutsutaan rakenteelliseksi rasismiksi. Rasismi tai rasistiset käytännöt eivät siis tarvitse syntyäkseen välttämättä rasismiin ideologiana tukeutuvia tai muutoin ennakkoluuloisia yksilöitä, vaan sitä voi esiintyä muutoinkin erilaisissa järjestelmissä, käytännöissä ja instituutioissa. Rakenteellista rasismia voi olla esimerkiksi lainsäädäntö, joka asettaa tiettyjä ryhmiä eriarvoiseen asemaan muihin nähden. Myöskin lainsäädäntö voi tuottaa rasismia huolimatta siitä ovatko lainsäätäjät rasistisia tai sitoutuneita rasismiin ideologiana. (Puuronen 2011, 58-59.)

2.2 Rasismi Suomessa

Keskustelu rasismista ja siihen liittyvät tutkimukset liisäntyivät Suomessa 1990-luvulla maahanmuuttajien määrän lisääntyttyä. Etenkin tuohon asti ja myös sen jälkeen Suomessa on usein vältelty rasismista puhumista ja onkin puhuttu mieluummin esimerkiksi suvaitsemattomuudesta. Rasismia ja sen ilmenemistä on myös vähätelty vedoten esimerkiksi vertailuihin Suomessa olevien maahanmuuttajien määrään suhteessa moniin muihin maihin sekä sillä ettei Suomi ole ollut siromaavalta. (Rastas 2005, 69-71; Jokisalo 2010, 49-50.) Rasismia on katsottu olevan, etenkin ennen 1990-lukua, vieras asia Suomessa. Yhä nykyäänkin sanaan *neeker* liittyvä keskustelu kertoo karua sanomaa suomalaisesta yhteiskunnasta, sillä hyvin monissa ellei jopa kaikissa muissa kulttuureissa sanan rasistisuuteen ei liity samanlaista kyseenalaistusta kuin Suomessa, ja sanan käyttöä perusteellaan täällä yhä. (Jokisalo 2010, 49.)

Viime vuosina rasismikeskustelu on kuitenkin virinnyt ja muuttunut suhteellisen paljon, etenkin vuoden 2008 kunnallisvaalien jälkeen, kun itseään

maahanmuuttokriittisiksi kutsuvat tulivat (selkeämmin) julkisuuteen. Tehtyjen asennetutkimusten valossa voidaan todeta suomalaisten asenteiden koventuneen esimerkiksi maahanmuuttajia kohtaan 1990-luvun alussa ja sittemmin vuonna 2008 ja siitä eteenpäin. (Puuronen 2011, 37). Vaihtelua kuitenkin löytyy esimerkiksi verrattaessa asenteita pakolaisia ja toisaalta työperäistä maahanmuuttoa kohtaan. Myös Suomen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa painotetaan työperäisen maahanmuuton tärkeyttä johtuen väestörakenteen muutoksesta (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006). Suurin osa suomalaisista suhtautui vuonna 2007 pääasiassa positiivisesti työperäiseen maahanmuuttoon. (Jaakkola 2009, 11-27.)

Suomeen kohdistuva maahanmuutto koostuu valtaosin työperäisestä maahanmuutosta, perheenyhdistämisistä ja avioitumisista, paluumuutosta sekä pakolaisuudesta. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten osuus kaikista maahanmuuttajista on kuitenkin pieni. Vuosien 1987-2007 välisenä aikana ulkomaalaisten määrä Suomessa on moninkertaistunut. Tästä huolimatta maahanmuuttajien määrä on Suomessa verrattain pieni. (Jaakkola 2009, 16-17.)

Rasismi on vakava ongelma suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomi muiden maiden ohella on yhä monikulttuurisempi ja esimerkiksi maahanmuuttajien määrä lisääntyy jatkuvasti. Vesa Puuronen jakaa Suomessa olevat vähemmistöt viiteen ryhmään: suomenruotsalaiset, saamelaiset, vanhat vähemmistöt (esim. romanit) sekä uudet maahanmuuttajat, jotka jakautuvat kahteen ryhmään sen mukaan ovatko he saaneet Suomen kansalaisuuden vai eivät (Puuronen 2011, 261). Jo tämä jako kertoo siitä kulttuurien kirjosta joka Suomesta löytyy ja jota ei välttämättä aina huomioida esimerkiksi rasismista käytävässä keskustelussa. Täytyy myös muistaa, että kyseiset ryhmät ovat nekin erittäin heterogeenisiä.

2.3 Rasismi ja nuoret

Nuoret kokevat ja näkevät rasismia usein eri tavalla kuin aikuiset. Vanhemmalle sukupolvelle rasismi tarkoittaa usein vain näkyviä tekoja kuten väkivaltaa. Monikulttuurisille nuorille rasismi on usein arkipäiväisempää eikä se ole pelkästään näkyviä asioita vaan myös mm. ryhmästä poissulkemista ja nimitelyä. (Kivijärvi & Honkasalo, 2010.) Monikulttuurisuus laajemminkin on usein vahvempi osa lasten ja nuorten arkea kuin vanhempien. Tämä johtuu pitkälti siitä, että iso osa maahanmuuttajista ja maahanmuuttajataustaisista on nimenomaan lapsia, nuoria ja nuoria aikuisia. (Keskinen, Rastas & Tuori 2009, 18.) Tästä syystä on tärkeää, että erityisesti nuorten parissa toimivat omaisivat valmiudet vastustaa kaikenlaista rasismia sekä työkaluja tehokkaaseen puuttumiseen.

Vaikka monikulttuurisuus on usein vahvempi osa nuorten arkea ja monilla tavoin arkipäiväisempää ja ”tutumpaa” kuin aikuisille, on kuitenkin selvää, että myöskään nuoret eivät suhtaudu avomielisesti erilaisuuteen (Honkasalo 2007, 12). Nuorten keskuudessa esiintyy paljon rasismia ja syrjintää ja se on vakava ongelma myös nuorten keskuudessa.

Sukupolvien välisiä eroja löytyy myös käsitteiden käytöstä ja käyttämättömyydestä. Aikuiselle sana *rasismi* näyttää usein haastavana ja ns. ”rumana sanana” ja sen käyttöä vältetään. Tästä johtuen esimerkiksi sanat suvaitsevaisuus ja suvaitsevaisuuskasvatus sanoina omaksutaan helpommin kuin sana rasisminvastaisuus. Nuoret sen sijaan mielellään puhuvat asioista niiden oikeilla nimillä ja siksi sanaa *rasismi* käytetään myös mielellään siitä puhuttaessa. (Harinen, Honkasalo, Souto & Suurpää 2009, 10.)

Tutkimuksessa *Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen* mukana olleille nuorille rasismi on erottelua ja sen mukanaan tuomaa torjuntaa. Kyseisten nuorten elämässä rasismi näyttää erontekoina vieraan ja tutun välillä ja sitä kautta koettu vieraan pelko ja häiritsevyys. Vaikka monikulttuurisuus on usein vahvemmin osa lasten ja nuorten arkea myös nuorten arjessa ennakkoluulot ja stereotypit näyttelevät omaa osaansa. Niin

kuin nuorten elämässä yleensäkin, ryhmiin kuulumisella ja ryhmäpaineella on suuri merkitys myös rasismien ilmenemisessä ja sen syissä ja seurauksissa. (Harinen, Honkasalo & Anttila 2007, 37-38.)

Rasismi vaikuttaa useilla tavoilla lasten ja nuorten elämään ja arkeen. Merkittävin vaikutus on luonnollisesti rasismia kokeviin nuoriin. Kuitenkin myös nuoret, jotka eivät koe rasismia, mutta kuitenkin näkevät ja todistavat sitä, joutuvat pohtimaan rasismiin liittyviä asioita, muodostamaan mielipiteitä, pohtimaan omaa käytöstään ja sitä miten esimerkiksi toimii tilanteessa, jossa tunnistaa rasismia. Nuoret joutuvat usein pohtimaan ja kohtaamaan asioita, joita esimerkiksi heidän vanhempansa eivät ole kokeneet, eivätkä siten ole välttämättä myöskään käyneet läpi samanlaisia pohdintoja ja ajatusprosesseja. (Rastas 2008, 248.)

2.4 Rasisminvastainen työ

Rasisminvastaisen työn ydin on se, että rasismi ei ole ainoastaan niiden ongelma, jotka kokevat rasismia ja ovat sen uhreja. Rasismi on kaikkien, niin sitä kokevien kuin sitä tuottavien ja todistavien ihmisten ongelma ja haaste, jonka ratkaisemiseksi kaikilla rasismia todistavilla ihmisillä on tärkeä rooli sen tunnistamisessa, tunnustamisessa ja siihen puuttumisessa. (Miles 1994, 24.) Tästä syystä rasisminvastainen työ ja siihen tarvittavien työkalujen, taitojen ja tietojen omaaminen on tärkeää.

Usein ihan arkipäiväisissäkin kanssakäymisissä törmää huomauttaessaan esimerkiksi rasistisesta ilmauksesta tai vaikkapa nimityksestä siihen, että rasismia vähätellään tai jopa kiistetään sen olemassa olo kokonaan. Usein kuulee esimerkiksi kyseenalaistettavan joidenkin muista ihmisistä käytettävien nimitysten loukkaavuutta, *"miksi enää ei saisi kutsua tällä nimellä, kun ennenkin on saanut?"* Tällaisissa tilanteissa ja asenteissa on yleensä kyse valta-asetelmista ja oman kulttuurin asemasta suhteessa vähemmistöihin. Myös rasismien olemassaolon kiistäminen voidaan usein lukea, jos ei rasismiksi, niin ainakin rasististen ajatusmallien ja järjestelmän ylläpitämiseksi. (Rastas 2007, 133.)

Rasisminvastainen työ niin aikuisten kuin nuortenkin parissa on erittäin tärkeää myöskin siksi, että lapset ja nuoret oppivat ja omaksuvat rassistisia ajattelu- ja toimintamalleja eläessään rasismiin värityksessä yhteiskunnassa. Tästä seuraa kyseisten mallien vaikutus ja uusintaminen myös aikuisuudessa ellei opittuihin toimintapoihin yms. pyritä vaikuttamaan. (Rastas 2007, 51.) Tästä syystä rassististen asenteiden ja toiminnan tunnistaminen ja niihin puuttuminen on tärkeää kaikessa ihmissuhde- ja vuorovaikutustyössä.

Rasisminvastaisen työn ei tule olla pelkästään suvaitsevaisuutta tai suvaitsevaisuuskasvatusta. Työn täytyy olla aktiivista ja myös konkreetista toimintaa. Jos työ jää ainoastaan suvaitsevaisuuden asteelle, voi se tarkoittaa ainoastaan erilaisuuden suvaitsemista ja sietämistä eikä niinkään rasismiin puuttumista tai sen ehkäisyä (Suurpää 2002, 214).

Rasisminvastaisessa työssä on olennaista tunnustaa ja tunnistaa yhteiskunnan rakenteissa piilevä rasismi. Yhteiskunnallinen rasismi pitää yllä ja tuottaa epätasa-arvoa ja sitä kautta monenlaisia ongelmia (Rastas 2005, 96-101). Jos ja kun pyritään tehokkaaseen ja vaikuttavaan rasisminvastaiseen työhön, ei riitä, että tunnistetaan ja puututaan pelkästään yksilöiden ja erinäisten ryhmien ja ryhmittymien tuottamaan rasismiin vaan täytyy myös tunnistaa ja tunnustaa yhteiskunnan rakenteiden tuottamaa rasismia (Puuronen 2011, 58-59).

Rasisminvastaisen työn ei pitäisi olla erillinen osa mitä tahansa työtä eikä asia, josta ainoastaan tiettyjen tahojen, esimerkiksi tiettyjen järjestöjen, tulisi olla vastuussa vaan sen pitäisi olla osa kaikkea ihmisten parissa tehtävää työtä. Pohdittaessa nimenomaan yhteisöpedagogin ammattialaa ja perehdyttyäni aiheeseen liittyvään jo olemassa olleeseen aineistoon sekä haastatteluista ja kyselyistä saamiini tuloksiin, voin todeta rasisminvastaisen työn olevan riittämätöntä niin nuorisotyössä kuin järjestöissäkin.

2.5 Lainsäädäntö ja sopimukset

Yhteisöpedagogin ammattilalan ja rasisminvastaisen työn kannalta olennaisia lakeja ja sopimuksia ovat mm. yhdenvertaisuuslaki, ihmisoikeussopimukset

sekä nuorisolaki. Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on nimensä mukaisesti edistää yhdenvertaisuutta. Laki mm. velvoittaa viranomaisia luomaan yhdenvertaisuussuunnitelman ja pitää sisällään syrjinnän kiellon. (Finlex 2004.)

Yhdenvertaisuuslain 6 § mukaan

Ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (Yhdenvertaisuuslaki 2004, 6§).

Yhdenvertaisuuslaissa on myös säädetty syrjintälautakunnan perustamisesta, jonka tehtävänä on työelämän ulkopuolisten etnistä syrjintää koskevien tapausten käsittely ja valvonta yhdessä vähemmistövaltuutetun kanssa. Vähemmistövaltuutettu mm. pyrkii parantamaan etnisten vähemmistöjen asemaa sekä raportoi etnisiin ryhmiin liittyvistä asioista ja tilanteesta mukaan lukien yhdenvertaisuuden toteutumisen. Vähemmistövaltuutetun apuna toimii vähemmistöasiain neuvottelukunta. (Salonen & Villa 2006, 101-104.)

Nuorisolaki on olennainen sekä yhteisöpedagogin ammattialan että myös rasminvastaisen työn kannalta sillä lain lähtökohdiksi on kirjattu myös mm. yhdenvertaisuus ja monikulttuurisuus.

Nuorisolaki 1 §

Tämän lain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja.

Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. (Nuorisolaki 2006, 1§.)

Suomen oman lainsäädännön lisäksi luonnollisesti myös Euroopan unionilla sekä YK:lla on omat säädöksensä aiheeseen liittyen, joihin Suomen omakin syrjintään liittyvä lainsäädäntö perustuu. Tällaisia ovat mm. YK:n

ihmisoikeussopimukseen kuuluva Kansalaisyhteiskunta ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus ja Euroopan ihmisoikeussopimus. (Sisäasiainministeriö 2011.)

3 TOTEUTUS

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Toteutin pääasiallisen aineiston hankintani sähköpostikyselyin ja haastatteluin. Koska en aikataulullisista syistä ehtinyt suullisesti haastatella kaikkia aiheen kannalta olennaisia henkilöitä, osa vastasi ainoastaan sähköpostin välityksellä toimittamiini kysymyksiin. Opinnäytetyöni on tulevaisuusorientoitunut eli se on olennainen ja ajankohtainen tilaajalle eli HUMAKille nimenomaan toiminnan uudistamisen kannalta (Viitanen 2010).

Opinnäytetyöni idea syntyi jo keväällä 2011, mutta varsinaisen työn aloitin normaalin opintojen etenimisaikataulun mukaisesti vasta syksyllä 2011. Elo- ja syyskuun aikana karrutin tietoperustaa, työstin opinnäytetyösuunnitelmaani sekä valmistelin kyselyitä ja haastatteluitani.

3.1 Aineiston keruu

Keräsin aineistoni pääasiassa lokakuun 2011 aikana. Toimitin sähköpostikyselyn 12 henkilölle, joista vastauksia sain 11. Kyselyyn vastanneiden joukossa on HUMAKin lehtoreita, yliopettaja, NoRa-No Racism – hankkeen projektisuunnittelijat, RASMUS ry:n (Rasismien ja muukalaispelon vastainen verkosto) puheenjohtaja sekä monikulttuurisen työn suunnittelijat sekä järjestö- että nuorisotyön aloilta.

Kyselyiden kautta pyrin selvittämään tilannetta eri kampuksilla, missä opintojaksoissa aihetta käsitellään ja kuinka paljon. Lisäksi selvitin lehtoreiden näkökulmaa ja mielipidettä tämänhetkisestä tilanteesta aiheeseen liittyen ja kuinka asian suhteen tulisi edetä. Järjestö- ja nuorisotalon kentältä pyrin

saamaan tietoa tämänhetkisestä tilanteesta, keskeisistä haasteista liittyen rasisminvastaiseen työhön ja tarvittavasta osaamisesta.

Myös suullisesti haastattelemiini henkilöt vastasivat ennen varsinaista haastattelua etukäteen toimittamiini muutamaan kysymykseen. Ajatuksena oli, että tällä tavoin saataisiin pidettyä haastatteluiden pituus kurissa, ja että haastateltava pääsisi sisään aiheeseen jo ennen haastattelua, eikä siihen tarvitsisi käyttää niin paljon aikaa itse haastattelutilanteessa. Jotkut kysymyksistä olivat myös sellaisia, että haastateltavan oli mahdollisesti helpompaa vastata niihin ennen varsinaista haastattelutilannetta. Koin tämän menetelmän myös erittäin toimivana siitä syystä, että pääsin tutustumaan haastateltavan näkemyksiin tietyistä asioista jo etukäteen ja näin pystyin valmistelemaan haastattelua niiden pohjalta ja esittämään tarkentavia kysymyksiä jne.

HUMAKin ollessa verkostoammattikorkeakoulu, pyrin valitsemaan kyselyyn ja haastatteluun vastaavat henkilöt niin, että tulos kattaisi kaikki kampukset, joilla opiskellaan kansalaistoimintaa ja nuorisotyötä eli Nurmijärvi, Tornio, Joensuu sekä Äänekoski. Pyrin myös saamaan tietoa ja näkökulmia niin nuorisotyön kuin järjestötyönkin puolelta. Nämä tavoitteet täyttyivät.

Haastattelin yhtä Nurmijärven kampuksen kansainvälisyys- ja monikulttuurisuusasioiden parissa työskentelevää lehtoria Riikka Jalosta, Tornion kampuksen yliopettajaa Lea Leminahoa, NoRa – No Racism – hankkeen projektisuunnittelijaa Satu Kannista sekä RASMUS ry:n puheenjohtajaa Janette Grönforsia. Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Määrittelin pääasialliset teemat ja kysymykset valmiiksi etukäteen, mutta jätin kuitenkin tilaa pääkysymyksistä kumpuavalle keskustelulle ja tilanteessa syntyville lisäkysymyksille. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 203.) Haastatteluiden aikana nousikin esille hyvin olennaisia ja tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia seikkoja, joita en ollut osannut ottaa huomioon etukäteen määrittelemissäni kysymyksissä. Jotkut haastatteluissa esiin nousseet asiat myös vaikuttivat toisiin haastatteluihin ja niissä esiin nostamiini asioihin. Suoritin haastattelut yksilöhaastatteluina.

Valitsin juuri kyseiset kyselyihin ja haastatteluihin vastaavat henkilöt sen perusteella, kuinka paljon he ovat aiheen parissa työskennelleet sekä aiheeseen liittyvän tiedon ja kokemuksen perusteella. Toisin sanoen esimerkiksi HUMAKin lehtoreista valitsin ne, jotka ovat mm. opettaneet ja vastanneet monikulttuurisuuteen, rasismiin tms. liittyvistä teemoista. Haastattelut olivat asiantuntijahaastatteluja eli valitsin haastateltavat puhtaasti aiheeseen liittyvän asiantuntijuuden perusteella.

Jännitin haastattelutilanteita erittäin paljon, toisia enemmän kuin toisia ja koen, että ainakin ensimmäiseen haastatteluuni ja sen kulkuun vaikutti jännitykseni jonkin verran. Etenkin koen jännitykseni vaikuttaneen tarkentavien- / lisäkysymysten esittämiseen ja muutoinkin vastauksiin reagoimiseen. Koen saaneeni haastatteluista sen tiedon mitä oli tarkoituskin ja enemmänkin, mutta luulen silti, että jännitykseni vaikutti esimerkiksi haastattelutilanteiden luontevuuteen.

Osittain käytin hyödyksi myös omia kehittämishankkeeni ja siihen liittyvän työharjoittelun aikana saamiani havaintoja ja hankkeeseen liittyneen kyselyn tuloksia. Etenkin tekemiäni havaintoja käytin kuitenkin ainoastaan vahvistamaan oppinnyttestäni ja tietoperustasta saamaani tietoa. Tämä siitä syystä, että omat havainnot ja subjektiivinen kokemus eivät usein ole tieteellisesti luotettavia tiedonlähteitä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 18-19).

3.2 Aineiston analyysi

Aineiston analysointivaiheessa kävin aineiston läpi litteroinnin ja teemoittelun keinoin. En litteroinut kaikkia haastatteluja kokonaisuudessaan sanasta sanaan, vaan arvioin nauhoituksia kuunnelllessani mitkä asiat ovat olennaisia ja vaativat tarkkaa litterointia ja mitkä olivat sellaisia, joista riitti hieman karsitumpi kirjaus. Tämän jälkeen jaottelin aineistoa erinäisten teemojen alle. Teemat olivat ainakin pääpiirteittäin olemassa jo haastattelukysymysten luontivaiheessa ja vahvistuivat aineistoa läpikäydessä. Kyselyiden työstämisessä voitaneen puhua ennemminkin aineiston järjestelystä kysymysten mukaan kuin varsinaisesta teemoittelusta.

Teemoja joiden mukaan aineistoa ryhmittelin olivat:

- Tilanne tällä hetkellä HUMAKissa
- Tilanne nuorisotyön kentällä
- Tilanne järjestökentällä
- Mitä tulisi olla HUMAKissa, mihin tulisi pyrkiä
- Järjestö- ja nuorisotyön tarpeet ja vaatimukset
- Kuinka tilannetta voidaan parantaa; keinot ja menetelmät

Olen esitellyt tietoperustaa osittain jo aikaisemmassa vaiheessa opinnäytetyötäni, mutta iso osa tietoperustasta tulee näkyviin vasta myöhemmissä kappaleissa, tulosten esittelyn yhteydessä. Tämä siitä syystä, että erityisesti nuoriso- ja järjestöalalta saamani tulokset olivat hyvin yhteneväisiä tietoperustasta saamani tiedon kanssa, mikä oli myös odotettavissa ottaen huomioon jo tehdyt tutkimukset liittyen rasismiin ja rasisminvastaiseen työhön järjestöissä ja nuorisotyössä. Myös rasisminvastaisessa työssä tarvittavaa osaamista on käsitelty jo olemassa olevassa kirjallisuudessa yms. niin, että tuntui loogiselta esitellä yhtäaikaisesti sitä, millaista osaamista yhteisöpedagogi aiheeseen liittyen tarvitsee ja mitä tulisi opettaa. Rasisminvastainen työ on monilta osin samanlaista, riippumatta siitä kuka sitä tekee ja missä. Lisäksi teemoittelun ja sen kautta tehdyn analyysin ja kirjoitetun tekstin kannalta on tärkeää, että teoria ja empiria kulkevat lomittain eikä niin, että ne käsitellään täysin erikseen, omien otsikoidensa alla (Eskola & Suoranta 2003, 174-175).

4 TILANNE TÄLLÄ HETKELLÄ

Esittelen nyt tämänhetkistä tilannetta niin HUMAKin kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelman kuin myös nuoriso- ja järjestöalan osalta. Käyn mm. läpi sitä kuinka paljon ja missä opintojaksoissa rasismia ja rasisminvastaisuutta käsitellään ja sitä millaisia haasteita järjestö- ja nuorisoalalla on aiheeseenliittyen.

4.1 HUMAK

Rasismiin ja rasisminvastaisuuteen liittyvien aiheiden käsittelyä tulisi lisätä kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa.

Rasismi ja rasisminvastainen työote on kirjattava selkeästi opetussuunnitelmaan ja siten varmistettava, että opiskelija saa tarvittavan asenteen, tiedot ja taidot tunnustaa, tunnistaa ja puuttua rasimin erilaisiin ilmenemismuotoihin yhteiskunnassa (Jalonen, 2011).

Tällä hetkellä HUMAKissa, Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa rasismia ja siihen liittyviä aihepiirejä käsitellään lähinnä kaikille pakollisessa *Kulttuurien välisen vuorovaikutuksen perusteet* -opintojaksossa sekä Kansainvälisyys ja monikulttuurisuus suuntautumisiin liittyvässä *Monikulttuurisuus ja monimuotoinen kansalaisyhteiskunta* –opintojaksossa. Kyseisissä opintojaksoissa aiheen käsittely on kirjattu tavoitteisiin ja sisältöihin.

Tämän lisäksi aiheen käsittelyä on voitu liittää myös muihin opintojaksoihin lehtorin oman harkinnan ja näkemyksen mukaan. Nurmijärven kampuksella aihetta on käsitelty vaihtelevasti ja vuodesta riippuen esimerkiksi opintojaksoissa *Kansalaistoiminnan, järjestö- ja nuorisotyön perusteet* sekä *Ohjaamisen perusteet*.

Suorittamieni kyselyiden ja haastatteluiden perusteella kävi selkeästi ilmi tarve rasismi- ja rasisminvastaisuus –teemojen käsittelyn lisäämiselle. Ainoa kaikille pakollinen opintojakso *Kulttuurien välisen vuorovaikutuksen perusteet* ei ole riittävä takaamaan opiskelijoille tarvittavia ja riittäviä taitoja ja tietoa rasismista ja sitä kautta rasisminvastaisuudesta. Kyseinen opintojakso on laajuudeltaan viisi opintopistettä ja se pitää sisällään myös esimerkiksi teemat kotoutuminen, kotouttaminen ja yhdenvertaisuus.

Tällä hetkellä kampuksien välillä on eroja siinä, kuinka paljon aihetta käsitellään. Tämä johtuu suurelta osin lehtorien vapaudesta harkita mitä aiheita käsittelee ja painottaa omassa opetuksessaan, tietysti kuitenkin noudattaen opintojaksolle asetettuja kaikille yhteisiä tavoitteita ja suoritusohjeita. Näin ollen

opetukseen voivat vaikuttaa lehtorin omat käsitykset siitä mitkä aiheet ovat tärkeitä ja mitä tulisi painottaa. Esimerkiksi rasismi- ja rasisminvastaisuus aiheita on Nurmijärven kampuksella käsitelty jonkin verran myös muissa opintojaksoissa kuin suuntaumisopintoihin liittyvissä tai *Kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen perusteissa* siitä syystä, että lehtori itse on kokenut aiheet tärkeiksi ja liittänyt niitä esimerkiksi opintojaksoon *Ohjaamisen perusteet*. Kyseiseen opintojaksoon ei kuitenkaan ole opetussuunnitelmassa kirjattu tai muutoinkaan ohjeistettu käsiteltäväksi rasismia tai siihen liittyviä aiheita. Haastatteluiden, kyselyiden sekä oman kokemukseni mukaan opetussuunnitelma ei muutoinkaan riittävästi ohjaa eikä velvoita aiheen käsittelyyn.

4.2 Rasisminvastaisen työn haasteet nuorisotyössä

Tällä hetkellä nuorisotyön kentällä työkaluja rasisminvastaiseen työhön löytyy enemmän kuin ennen, mutta ei silti läheskään riittävästi. Tietysti löytyy eroja esimerkiksi kuntien välillä, mutta yleisesti katsottuna tämänhetkinen tilanne ja osaaminen nuorisotyössä ei vastaa tarpeita eikä vaatimuksia. Suomi on yhä monikulttuurisempi maa ja monikulttuurisuus, esimerkiksi maahanmuuttajat, painottuvat määrällisesti lapsiin ja nuoriin. Tästä johtuen rasismi on erittäin keskeinen haaste nykypäivän Suomessa ja nuorisotyössä.

Yhdenvertaisuuteen suhtaudutaan yleensä myönteisesti ja se on useimmiten kirjattuna toiminnan tavoitteisiin yms., mutta käytännön toimenpiteet ja konkretia yhdenvertaisuuden edistämiseksi jää usein vajaaksi. Tämä korostuu erityisesti rasisminvastaisuudessa ja käytännön rasisminvastaisessa työssä. Ilmiö nousi esiin saamissani vastauksissa. Rasisminvastaisuus koetaan vaikeaksi, sillä sitä ei voida erottaa erilliseksi osaksi työtä vaan sen täytyy olla läpileikkaava ideologia ja työn lähtökohta. Nuorten parissa toimivan täytyy käydä läpi ja tunnistaa omia asenteitaan ja ennakkoluulojaan ja työstää niitä, jotta hän todella pystyy toteuttamaan rasisminvastaista työtettä. On myös hyvä muistaa, että omia asenteitaan ja ajatuksiaan täytyy usein käydä läpi yhä uudelleen ja uudelleen. (Perho 2010, 83-84.) Tämä on todella tärkeää sillä hyvin usein suurin este monikulttuuristen nuorten osallistumattomuuteen nuorisotyössä ovat

nimenomaan koetut muiden nuorten sekä ohjaajien asenteet ja ennakkoluulot (Harinen 2005, 63).

Käsitteet ovat yksi ongelmakohta rasisminvastaisuudessa nuorisotyössä. Erityisesti juuri nuorisotyössä törmätään usein tilanteisiin joissa ei haluta puhua rasismista tai rasisminvastaisesta työstä, ei haluta vastustaa mitään vaan mieluummin puhutaan suvaitsevaisuudesta ja suvaitsevaisuuskasvatuksesta. Rasisminvastaisen työn toteuttaminen vaatii kuitenkin rasismista puhumista ja nimenomaan rasismin taustalla vaikuttavien syiden ja ulottuvuuksien pohdintaa. (Honkasalo, Souto & Suurpää 2007, 56.) Hyvin usein myös keskitytään siihen mikä ei ole rasismia sen sijaan, että kohdistettaisiin huomio itse ongelmaan, eli siihen mikä on rasismia.

Rasisminvastaiseen työhön ei myöskään löydy tarpeeksi käytännön työkaluja. Tämä on käynyt selkeästi ilmi jo olemassa olleesta tietoperustasta ja tässä selvitystyössäni, mutta myös jo kehittämishankkeen aikana tekemästäni kyselystä, joka toimitettiin kaikille Netari-työntekijöille, Verkkoterkkareille ja Verkkonuorisotyön kehittämiskeskuksen työntekijöille. Tuohon kyselyyn saatiin prosentuaalisesti vastauksia suhteellisen vähän, mutta saaduista vastauksista kävi selkeästi ilmi nimenomaan käytännön työkalujen sekä tiedon puute. Toivottiin rasismin määrittelyä, faktatietoa esimerkiksi maahanmuuttajista, työkaluja rasismista keskustelemiseen ja nuoren tukemiseen jne.

Vaikka rasisminvastaista työtä ei voida erottaa erilliseksi osaksi työtä ja sen täytyy olla työn lähtökohta, hyvin usein esimerkiksi monikulttuurisuuteen ja rasismiin liittyvä työ ja niiden käsittely nähdään jonkun toisen, esimerkiksi yhdenvertaisuus- tai monikulttuurisuusasioista vastaavan henkilön, vastuualueeksi. Yhdenvertaisuuden ja rasisminvastaisuuden täytyisi kuitenkin kulkea läpileikkaavasti läpi organisaation ja kaikkien siellä työskentelevien työn osana ja lähtökohtana. (Honkasalo, Souto & Suurpää 2007, 58; Ilonen 2009, 31-32.) Rasisminvastaisuus ja laajemmin yhdenvertaisuus eivät ole erillisiä työn osasia, joita voidaan liittää työhön vain silloin, kun on tarvetta vaan sen täytyy lähteä omasta asenteesta ja olla työn lähtökohta, aina suunnittelusta ja hallinnosta käytännön työhön nuorten parissa. (Honkasalo, Souto & Suurpää 2007, 8; Ilonen 2009, 31.)

Rasisminvastaisessa työssä on tärkeää tietojen ja taitojen päivitys. Yhteiskunnallinen tilanne ja haasteet muuttuvat, niin myös rasismi ja rasisminvastaisuus. Haastatteluista muodostuneen näkemyksen mukaan tietyt peruspilarit löytyvät aina ja tietyt rasismiin liittyvät asiat ovat enemmän tai vähemmän muuttumattomia, mutta yhteiskunnan muutokset, media jne. vaikuttavat myös mm. rasismin ilmenemiseen ja rasismin ilmenemismuotoihin ja sitä kautta rasisminvastaiseen työhön; millaisia työkaluja tarvitaan, millaista tietoa ja osaamista tulisi olla.

Rasismia kokeneiden sekä monikulttuurisuuteen ja rasismiin liittyviä asioita pohtivien nuorten tukeminen on olennainen, hyviä vuorovaikutustaitoja vaativa, osa nuorten parissa tehtävää rasisminvastaista työtä. Pahimmillaan tilanne voi olla sellainen, että nuori ei uskalla tai halua kertoa rasismin kokemuksistaan kellekään aikuiselle. Voi myös olla, että nuoren kertoessa kokemuksistaan tai ajatuksistaan aikuiselle, hän voi kohdata vähättelyä tai aikuinen ei joko ehdi tai yksinkertaisesti osaa auttaa. (Honkasalo, Souto & Suurpää 2007; Perho 2010, 85.) Tällaisessa tilanteessa esimerkiksi nuorisotyöntekijällä voi olla ratkaiseva rooli luottamuksellisen ilmapiirin luomisessa, nuoren kuuntelemisessa ja avun tarjoamisessa. Tästä syystä on syytä omata riittävät taidot nuoren tukemisessa ja tietoa esimerkiksi tuki- ja neuvontapalveluista syrjintää kokeneille. Tähän liittyy olennaisesti lainsäädäntöön liittyvä tieto, jotta osataan kertoa uhrille hänen oikeuksistaan.

Nuoren parissa toimivalla on tärkeä rooli nuoren omiin asenteisiin ja ennakkoluuloihin liittyvässä pohdinnassa. Nuoriso-ohjaajalla tulisi olla työkaluja nuoren vahingollisten ajattelumallien muuttamiseen ja vaihtoehtojen tarjoamiseen. Myös tällaisessa rasismiin puuttumisessa ja sen ehkäisyssä vuorovaikutustaidot korostuvat sillä on tärkeää, että etenkin nuorten parissa toimittaessa ei tuomita itse henkilöä vaan ainoastaan henkilön rassistiset teot. Toisaalta täytyy myös huomioida ja arvostaa nuoren positiivisia tekoja ja osallistumista ja sitä kautta rohkaista nuorta toimimaan oikein. (Rastas 2005, 90; Perho 2010, 82-87.)

Myös rasistisiin vitseihin ja heittoihin tulee puuttua eli nollatoleranssi rasismissa on olennaista. Hiljainen suvaitsevaisuus ei yksinkertaisesti riitä vaan tarvitaan aktiivista toimintaa ja konkretiaa.

4.3 Rasisminvastaisuus osana järjestötyötä

Järjestöjen ja yleisesti komannen sektorin merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa on merkittävä, näin ollen järjestöjen rooli myös monikulttuurisessa- ja rasisminvastaisessa työssä on tärkeä. Järjestöillä olisi kuitenkin vielä paljon enemmän potentiaalia kaikkinaisen yhdenvertaisuuden edistämässä. (Pyykkönen 2007, 5-7.) Järjestöjen välillä on eroja, niin myös rasisminvastaisen työn omaksumisessa ja toteuttamisessa, mutta yleisesti ottaen toiminnassa olisi vielä kehitettävää.

Haastatteluissa ja kyselyissä kävi ilmi ettei myöskään järjestökentällä panosteta rasisminvastaiseen työhön tarpeeksi. Järjestöissä ongelmat ovat osittain hyvin samansuuntaisia kuin nuorisotyössäki. Teoriassa ja suunnitelmissa yms. aihe on usein otettu huomioon, mutta käytännön työtä ja konkretiaa tulisi olla enemmän. Usein myös ei ajatella rasisminvastaisen työn kuuluvan itselle tai omalle järjestölle vaan jollekin muulle, esimerkiksi toiselle järjestölle. Rasisminvastaisuuden tulisi olla osa kaikkien järjestöjen toimintaa eikä pelkästään esimerkiksi maahanmuuttajien parissa toimivien järjestöjen vastuualue.

Myös järjestökentältä puuttuu tarvittavaa tietotaitoa ja osaamista rasisminvastaisessa työssä. Nimenomaan tieto- ja faktapohjaa tarvittaisiin usein lisää ja sen päivittäminen taitojen ohella on tärkeää. (myös Ilonen 2009, 88.) On myös syytä ymmärtää se tosiasia, että järjestöt organisaatioina ja niissä toimivat ihmiset eivät automaattisesti ole ennakkoluulottomia ja vailla asenteita. Tällaiseen harhaluuloon tuudittautuminen juuri pahentaa ongelmaa, sillä ongelmia ei voida ratkaista ennen kuin niiden olemassaolo myönnetään. Tätä ilmiötä painotettiin haastatteluissani.

Kävi myös ilmi, että nuorisotyön parissa työskenteleville saattaa olla helpompaa myöntää omien tietojen ja taitojen puutteellisuus rasismiin liittyvissä asioissa kuin järjestöissä työskenteleville. Tämä johtuu juuri siitä asenteesta, että järjestöissä kaiken täytyy olla automaattisesti hyvin. Kuten nuorisotyössäkin myös järjestöissä rasisminvastaisuuden tulisi olla organisaation sisältäpäin lähtevä ja läpileikkaava ideologia, ja sen täytyy lähteä liikkeelle niissä työskentelevien yksilöiden omista asenteista. Myös järjestöissä tulee kaikilla tasoilla pyrkiä kohti aktiivista toimintaa rasismin torjumisen ja ehkäisemisen hyväksi eikä juuttua, kuten sanottua, hiljaiseen suvaitsevaisuuteen.

5 RASISMINVASTAISISSA TYÖSSÄ TARVITTAVA OSAAMINEN JA SEN KÄSITTELY YHTEISÖPEDAGOGIN OPINNOISSA

Rasisminvastainen työ on haastavaa ja moniulotteista. Niin kuin edellä todettiin, sekä nuoriso- että järjestötyössä löytyy omat haasteensa rasisminvastaiseen työhön yhteisöpedagogin näkökulmasta katsottuna. Kuten muillakin aiheen parissa työskentelevillä, myös yhteisöpedagogilla tulisi valmistuessaan olla tarvittava osaaminen ja tietotaito aiheesta pystyäkseen toteuttamaan aktiivista antirasistista työtä yhä monikulttuurisemmalla toimialallaan, jossa rasismi on yksi merkittävimmistä haasteista.

Pelkän tulosten esittelyn sijaan on tärkeää myös esimerkiksi perustella tuloksia jo olemassa olleella tiedolla ja viitata tuloksia tukevaan aineistoon. Näin tulosten vakuuttavuus lisääntyy. (Hannula 2007, 122.) Käsittelenkin tässä kappaleessa kyselyistä ja haastatteluistani saamiani tuloksia liittyen rasisminvastaisessa työssä tarvittavaan osaamiseen tukien tuloksiani tietoperustaan.

5.1 Teoria käytännön pohjana

Kyselyissä ja haastatteluissa nousi vahvasti esiin se, että rasismiaiheita käsiteltäessä täytyy ihan ensimmäiseksi selvittää mitä rasismi on ja millaisia erilaisia määritelmiä rasismille on. Tähän liittyy rasismi-käsitteen historia ja ajan

mukanaan tuomat erilaiset rasismit. On hyvä esimerkiksi tiedostaa mitä tarkoittavat jaottelut vanhaan ja uusrasismiin, rakenteelliseen rasismiin, arkielämän rasismiin sekä avoimeen rasismiin ja piilorasismiin. Rasismien määrittelyssä löytyy myös eroja riippuen siitä, onko kyseessä valtaväestön vai vähemmistöjen määritelmä. (Puuronen 2011, 53-63.)

Tärkeää on myös pohtia rajapintoja sen suhteen, mikä on rasismia ja mikä ei. Jos sitä mikä on rasismien suhde muuhun syrjintään ja kiusaamiseen. Kaikki syrjintä ei ole rasismia välttämättä edes silloin, kun syrjintä kohdistuu usein rasismia kokevaan henkilöön (Rastas 2005, 76). Rasismilla kuitenkin on omat erityispiirteensä verrattuna muuhun syrjintään.

NoRa –hankkeen kokemusten mukaan tällainen eronteko voi toisaalta kuitenkin aiheuttaa sen, että rasisminvastaisuus ja rasismiin puuttuminen koetaan yhä haastavammaksi ja pelottavaksi. Esimerkiksi nuorisotyöntekijät usein ajattelevat, että osaavat ja pystyvät kyllä puuttumaan muuhun kiusaamiseen, mutta rasismiin puuttumiseen ei löydy työkaluja ja tästä syystä rasisminvastainen työote saattaa jäädä hyvin pieneksi osaksi työtä tai jopa kokonaan pois.

Vastauksissa painotettiin myös sitä, että rasisminvastaisessa työssä on olennaista faktatiedon haltuunotto. On tärkeää omaksua tietoa esimerkiksi maahanmuuttajista, tilastoista, maahanmuuttoon liittyvistä prosesseista sekä aiheeseen liittyvistä laeista ja asetuksista. Hyvin tärkeitä ovat myös käsitteet ja nimitykset, joita käytetään. Tulee tietää esimerkiksi mitä tarkoittaa pakolainen, paluumuuttaja, siirtolainen ja turvapaikanhakija. Jotta pystyy tehokkaasti tunnistamaan rasismia ja puuttumaan siihen, täytyy pystyä perustelemaan rasistisia väitteitä vääriksi ja jakamaan oikeaa tietoa. Täytyy kuitenkin muistaa, ettei kaikkea tietoa tarvitse eikä pysty omaksumaan ja olennaista onkin tietää, mistä mitään tietoa saa, kun sitä tarvitsee.

Olennaisia aiheeseen liittyviä lakeja, asetuksia ja sopimuksia ovat mm. yhdenvertaisuuslaki, nuorisolaki sekä ihmisoikeussopimukset. Rasisminvastaisen työotteen omaksumisen kannalta on tärkeää tietää tietää millä tavalla lainsäädäntö velvoittaa esimerkiksi syrjimättömyydestä ja

yhdenvertaisuudesta. Näistä asioista on myös tärkeää pystyä kertomaan muille ja erityisesti rasismiin puuttuttaessa tulee pystyä perustella rasismin tuomittavuus myös lainsäädäntöön nojaten.

Teoriapohjaan tulee liittää riittävä määrä historiallista, poliittista ja yhteiskunnallista tietoutta. Olennaista tai ainakaan välttämätöntä ei ole omaksua kaikkea rasismin ja sen syntyyn liittyvää historiallista tietoa, mutta on hyvä tietää merkittävimpiä historiallisia tapahtumia ja asioita, liittyen esimerkiksi kolonialismiin ja orjuuteen, pystyäkseen ymmärtämään rasismin luonnetta ja sen seurauksia. Tämä on tärkeää jo pelkästään nykyisin rasismin ympärillä käytävän keskustelun ymmärtämisen ja siihen osallistumisen kannalta, sillä vielä nykyisinkin Suomessa rasismin historia näyttelee omaa osaansa käydyssä keskustelussa (Jokisalo 2010, 49).

Yleisen näkemyksen mukaan niin yhteisöpedagogien kuin muidenkin rasisminvastaista työtä tekevien täytyy ymmärtää kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelman kompetenssien mukaisesti rasismin vaikutuksia niin yksilöön, yhteisöön kuin yhteiskuntaankin. On siis tärkeää nähdä eri osa-alueiden muodostama kokonaisuus keskittymättä liikaa vain yhteen näkökulmaan.

5.2 Rasisminvastainen työ käytännössä

Olennaista rasisminvastaisessa työssä on rasismin tunnustaminen, tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Tätä painotettiin myös saamissani vastauksissa. Niin kuin Vesa Puuronen kirjassaan *Rasistinen Suomi* toteaa:

Rasismin eri muotojen näkyväksi tekeminen ja tiedostaminen tekee mahdolliseksi rasismin vastustamisen (Puuronen 2011, 7).

Rasismin tunnistamisessa on tärkeää sen lisäksi, että tunnistaa jonkin teon, puheen tai tarkoitusperän rasistiseksi, myös pohdinta siitä, mitä seurauksia rasistisella teolla tai puheella on ja se, millä rasismia perustellaan ja mitkä ovat rasismin kohteena olevia yhdistävät tekijät (Rastas 2005. 94).

Mielestäni oma asenteettomuus ja ennakkoluulottomuus sekä valmius kohdata erilaisuutta on tärkeä lähtökohta ja pyrkimys rasisminvastaiselle työlle. Nykypäivänä ovat tietysti vielä hyvin harvassa sellaiset ihmiset, joilla ei ole minkäänlaisia ennakkoasenteita. Tämän inhimillisen puutteen tiedostaminen on kuitenkin tärkeä ensiaskel. Se on vaatimus, jotta yksilö voi alkaa purkamaan ennakkoluulojaan ja –asenteitaan.

Saamieni tulosten mukaan erilaisten menetelmien omaksuminen ja oppiminen on tärkeää. Käytännön rasisminvastaisessa työssä on hyvä omata menetelmiä niin rasismien käsittelyyn, syrjivien käytäntöjen muuttamiseen kuin uhrin tukemiseenkin. Rasismien käsittelyssä ja siihen puuttumisessa täytyy olla valmiudet kaiken ikäisten parissa tehtävään työhön. Eri ikäluokkien kanssa työskennellessä joutuu väistämättä käyttämään erilaisia lähestymistapoja.

Mediakriittisyys eli eri tiedotusvälineiden yms. kriittinen arviointi esimerkiksi maahanmuuttoon liittyvässä uutisoinnissa on tärkeää. Medialla on merkittävä rooli vallitsevan ilmapiirin ja asenteiden syntyisessä ja ylläpitämisessä yhteiskunnassa. Hyvin usein mediassa käytävässä maahanmuuttokeskustelussa kuuluu ainoastaan valtaväestön ääni eikä keskustelun kohteiden, esimerkiksi maahanmuuttajien, näkökulmaa tuoda tarpeeksi esiin. Keskustelussa nousee esiin laajan näkökulman sijaan lähinnä maahanmuuttoon liittyvät haasteet, uhkakuvat, ongelmat ja yleistyksen. (Puuronen 2011, 40-41.)

Tietyllä tapaa myös media tarvitsisi asennekasvatusta sillä sen pitäisi ruokkia ja edistää enemmän yhdenvertaisuuteen ja erilaisuuden kunnioittamiseen suuntaavia ajatusmalleja ihmisissä. Oman näkemykseni mukaan medialla on niin suuri vaikutus, että sen avulla voitaisiin varmasti vaikuttaa vallitsevaan asenneilmapiiriin hyvinkin positiivisella tavalla, jos tiettyjä toimintamalleja- ja tapoja muutettaisiin.

Yksi tärkeimmistä osaamisen alueista rasisminvastaisessa työssä, joka tuloksissani nousi jatkuvasti esiin, on vuorovaikutus-, dialogi- ja argumentointitaidot. Jotta rasisminvastainen vaikuttamistyö olisi tehokasta tulee hallita taito rasismista puhumiseen ja mm. rasistisiin tekoihin puuttumiseen.

Rasismista keskusteltaessa tulee osata käydä keskustelua niin, että toinen osapuoli ei menisi automaattisesti puolustuskanalle ja näin keskustelu olisi mahdollisimman hedelmällistä. Tähän liittyy olennaisesti tavoite tuomita ainoastaan rassistinen teko, ei ihmistä. On myös pystyttävä ratkaisemaan konflikteja.

Rasismien uhrin tukeminen on oma osansa työtä, jossa sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot luonnollisesti näyttelevät keskeistä roolia. Pitää pystyä luomaan luottamusta herättävä ilmapiiri, jotta rasismia kokenut henkilö ylipäänsä uskaltaa tai haluaa uskoutua kokemuksistaan. Empatiakyky eli kyky asettua toisen ihmisen asemaan on tärkeää.

Kyseisiin taitoihin liittyy myös kyky yhteistyöhön ja verkostoitumiseen, joka on ensiarvoisen tärkeää taistelussa rasismia vastaan. Eri tahojen välinen yhteistyö on avain mahdollisimman hedelmälliseen ja vaikuttavaan työhön. Sen avulla voidaan hyödyntää käytettävissä olevat (usein hyvin rajalliset) resurssit mahdollisimman tehokkaasti yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.

Rasisminvastaisen työn ei pitäisi kuitenkaan keskittyä ainoastaan rasismiin puuttumiseen vaan myös sen ennaltaehkäisyyn. Tiedon jakaminen, keskustelu, rasismistavapaan ilmapiirin luominen ja rasismien nollatoleranssi ovat avaimia rasismien vastustamiseen ehkäisevästi, ennen kuin varsinaisia ongelmia syntyy. Rasisminvastaisessa työssä tärkeää olisikin toimia jo ennen kuin rasismia ilmenee.

5.3 Rasisminvastaisen työtteen käsittely HUMAKissa

Haastattelu- ja kyselytulokset puoltavat enemmän vaihtoehtoa, jossa aiheen käsittely liitettäisiin osaksi jo olemassa olevia laajempia kokonaisuuksia, sen sijaan, että aiheesta tulisi esimerkiksi täysin oma, kaikille pakollinen kokonaisuus. Aihetta olisi hyvä käsitellä läpi opintojen eli niin yhteisöpedagogin yhteisissä opinnoissa kuin ammatillisissa- ja suuntautumisopinnoissakin. Selvityksessä nousi esiin laajasti kaikille pakollisia opintojaksoja, joihin aiheen käsittelyä voisi liittää.

Tällä hetkellä olemassa olevia opintojaksoja, joita kyselyissä ja haastatteluissa nostettiin esiin ja joihin aiheen käsittelyä voitaisiin ainakin liittää ovat:

- Kansalaistoiminnan, järjestö- ja nuorisotyön perusteet
- Elämäntilanne, kasvatus ja kulttuuri
- Ohjaamisen perusteet
- Muuttuva yhteiskunta ja kansalaisuus
- Viestinnän ja markkinoinnin perusteet
- Sosiaalinen vahvistaminen ja osallisuus
- Kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen perusteet
- Yhteisöpedagogin ammatillisten opintojen orientaatiot
- Ammatillisten suuntautumisopintojen opintojaksot

Kuitenkin myös erillisessä opintokokonaisuudessa olisi etuna se, että kokonaisuudesta voisivat vastata lehtorit, jotka ovat perehtyneet aiheeseen ja näin voitaisiin taata asiantunteva opetus.

Määrällisesti, esimerkiksi opintopisteissä mitattuna, aiheen käsittelyä on vaikeaa mitata etenkin, jos ajatellaan aiheen käsittelyä osana jo olemassa olevia kokonaisuuksia. Esiin nostettiin kuitenkin mm. että aihetta pitäisi käsitellä Kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen perusteet –opintojakson lisäksi vähintään kahden opintopisteen verran jokaisena lukuvuonna eli yhteensä seitsemän opintopistettä opintojen aikana. Aihetta olisi kuitenkin hyvä käsitellä ainakin 5-10 opintopisteen edestä joka lukuvuosi.

Aiheen käsittelyn olisi hyvä kulkea mukana läpi opintojen niin, että aiheeseen päästäisiin syvemmälle aina pidemmälle mentäessä. Rasismin määrittely sekä rasismin tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyviä aihepiirejä olisi hyvä käsitellä jo ensimmäisen vuoden opinnoissa esimerkiksi ammattietikkaan liittyvänä aiheena. Myöskin jo ensimmäisenä opiskeluvuotena tulisi omaksua edes joitain välineitä rasismiin puuttumiseen. Toisena opiskeluvuotena voidaan mennä syvemmälle esimerkiksi erilaisten rasismin ilmenemismuotojen ymmärrykseen ja rasismin vaikutuksiin niin yksilöihin, yhteisöihin kuin

yhteiskuntaankin. Kolmantena vuonna on hyvä syventyä aiheen kriittiseen tarkasteluun esimerkiksi toimialan käytäntöjen osalta sekä rakenteiden ja asenteiden muuttamiseen tarvittaviin työkaluihin.

Rasismi- ja rasisminvastaisuus -aiheet tulee nostaa selkeästi esiin niin, ettei niiden käsittelyä toteuteta esimerkiksi ainoastaan osana monikulttuurisuustyötä ja sen käsittelyä, vaan kyseisten aiheiden tulee olla selkeästi kirjattuna opetussuunnitelmaan ja opintojaksojen ohjeistuksiin.

5.4 Menetelmät aiheen käsittelyssä kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa

Rasismiin liittyviä aihepiirejä käsiteltäessä ja niistä opetettaessa on hyvä käyttää tehtävissä toiminnallisuutta, pohdintaa, keskustelua ja osallistavuutta. Opetusta suunniteltaessa on hyvä ottaa huomioon myös menetelmien ja työkalujen käytettävyyden muissa tilanteissa. Eli sen lisäksi, että saavutetaan menetelmän varsinainen tavoite, opitaan myös itse menetelmä ja siten karrutetaan omaa työkalupakkia rasisminvastaiseen työhön.

Kyselyissä ja haastatteluissa nousi vahvasti esiin myös asennekasvatuksellinen puoli eli opiskelijan omien asenteiden, ennakkoluulojen yms. läpikäynti. Ei siis voida olettaa sen, että opiskelee alaa, tarkoittavan sitä, että olisi välttämättä asenteista ja ennakkoluuloista vapaa. On siis tärkeää ottaa opetuksessa huomioon myös opiskelijan oman ajatusprosessin herättely ja sitä kautta mahdollisten asenteiden ja ennakkoluulojen läpikäynti ja työstäminen. On hyvä muistaa, että rasismien tunnistaminen ja tunnistaminen omassa tai muiden toiminnassa tai esimerkiksi jossain organisaatiossa ei tarkoita sen hyväksymistä (Rastas 2005, 88). Päinvastoin, se on välttämättömyys, jotta asialle voidaan tehdä jotain, asenteiden työstäminen voidaan aloittaa ja tällä tavoin edetä rasisminvastaisen työotteen omaksumisessa (Perho 2010, 83-84).

Kontaktiopetuksessa erilaisten menetelmien ja tehtävien kautta saatavan tiedon ja taidon lisäksi olisi tärkeää, että opiskelijalle taattaisiin myös omakohtaisia kokemuksia ja kohtaamisia esimerkiksi etnisten vähemmistöjen edustajien kanssa. Näin ollen esimerkiksi työharjoittelu monikulttuurisessa ympäristössä,

joko Suomessa tai ulkomailla, olisi erittäin tärkeä. Myös vastaanottokeskuksessa vierailu nousi useaan otteeseen esille suorittamissani kyselyissä ja haastatteluissa.

Kohtaamiset todennäköisesti vähentävät mahdollisia ennakkoluuloja ja pelkoja. Tutkimusten mukaan omakohtaiset kontaktit yleensä vaikuttavat positiivisesti erilaisten ryhmien välisiin suhteisiin. (Jaakkola 2009, 28-29) Teoriapohja ja opetettu tietotaito on ensiarvoisen tärkeää, mutta ilman käytännön kokemuksia osaaminen voi jäädä vaajavaiseksi. Työharjoittelut takaisivat turvallisen ympäristön kokeilla opittuja taitoja, voittaa mahdollisia pelkoja sekä muuttaa omia mahdollisia ennakkoluuloja. Ne saattavat myös madaltaa mahdollista kynnystä työskennellä valmistuttuaan esimerkiksi monikulttuurisissa ympäristöissä.

Esiin nousi ajatus siitä, että voiko aiheen käsittelyn lisääminen ja painottaminen aiheuttaa sen, että rasisminvastaisesta työstä ja esimerkiksi etnisten vähemmistöjen kanssa työskentelystä voisi muodostua entistä pelottavampi ja jännittävämpi asia. Luulen, että tämä on epätodennäköistä, mutta juuri omakohtaiset, todelliset kokemukset esimerkiksi työhajoittelun kautta luultavasti takaisivat tällaisen mahdollisuuden poissulkemisen.

On mahdollista ja myös todennäköistä, että jos lehtori itse ei koe rasisminvastaisuutta merkitykselliseksi aiheeksi tai ei koe hallitsevansa aihepiiriä eikä osaavansa opettaa sitä, jää aihe helposti vähemmälle käsittelylle tai kokonaan pois. Tästä syystä lehtoreiden olisi hyvä saada täydennyskoulutusta aiheeseen liittyen.

Keräämässäni aineistossa mainittiin toistuvasti MOD eli moninaisuus, oivallus ja dialogi –koulutusohjelma, joka olisi varmasti erittäin sopiva tähän tarkoitukseen. Koulutus sopisi niin lehtoreille kuin opiskelijoillekin, mutta etenkin lehtorit saisivat koulutuksesta kaiken muun lisäksi varmasti paljon erilaisia menetelmiä ja työkaluja rasismiin, rasisminvastaisuuden ja laajemminkin erilaisuuden kohtaamisen yms. käsittelyyn opetuksessa.

MOD eli moninaisuus, oivallus ja dialogi –koulutusohjelma tähtää yhdenvertaisuuteen ja asenteiden ja ennakkoluulojen esilletuomiseen sekä niiden käsittelyyn. Koulutuksen periaatteisiin kuuluu mm. erilaisuuden kunnioittaminen, samanvertaisuus, ihmisoikeudet, tasa-arvo ja monikulttuurisuus. Menetelminä käytetään erilaisia vuorovaikutustehtäviä, keskusteluja, aivoriihiä ja rooliharjoituksia. Alunperin MOD –koulutus on syntynyt nimenomaan vastauksena rasismiin, mutta sittemmin laajentunut koskemaan kaikenlaista erilaisuutta. Koulutusohjelma on syntynyt Ruotsissa, Suomessa lisenssinhaltija on ev. lut. kirkon Kirkkohallitus. Yhteistyöjärjestöjä ovat mm. Allianssi nuorisoyhteistyö sekä Suomen Punainen Risti. (Moninaisuus, oivallus, dialogi MOD, 2011.)

Toinen hyvä työkalu omien ennakkoluulojen käsittelyyn ja yleisesti tiedon lisäämiseen vähemmistöistä on Elävä kirjasto. Elävä kirjasto on yhdenvertaisuus- ja monikulttuurisuustyöhön tarkoitettu menetelmä, jossa ajatuksena on lisätä tietoisuutta sekä karsia ennakkoluuloja erilaisten ihmisten kohtaamisten kautta. Elävä kirjasto toimii kuin tavallinenkin kirjasto, ainoana erona se, että kirjan lukemisen sijaan pääsetkin keskustelemaan esimerkiksi jotain tiettyä vähemmistöä tai muuta syrjintää, ennakkoluuloja jne. kokevan ryhmän edustajan kanssa. (Allianssi ry) Kyseistä menetelmää voi suositella ihan kaikille, lehtoreille ja opiskelijoille, mutta nimenomaan opiskelijoille Elävä kirjasto voisi olla oiva osa teemaa jossa käsitellään aiheeseen liittyviä asioita ja erityisesti omaa suhtautumista erilaisuuteen. (Kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia KEKS, 2011.)

KEKS-kampanjan sivuilta löytyvät muutkin hyväksi koetut harjoitteet ovat erittäin toimivia aiheen käsittelyyn ja niitä onkin jo käytetty myös HUMAKin opetuksessa. Haastatteluissa nostettiin esiin esimerkiksi harjoite *Ota askel eteenpäin*, jota on käytetty opetuksessa. Kampanjan sivuilta löytyvät harjoitteet toimivat kaikenkaikkiaan hyvänä osana rasisminvastaisen työn työkalupakkia. Kansainvälisyys- ja globaalikasvatuksen kentältä löytyy valtava määrä erilaisia työkaluja ja menetelmiä rasismiin, rasisminvastaisuuden sekä muiden yhdenvertaisuuteen ja laajemmin ihmisoikeuksiin liittyvien asioiden käsittelyyn.

Taide on erinomainen väline rasismien käsittelyyn ja rasisminvastaiseen työhön. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii Art Against Racism ja mm. Ksenia Peltovuoren ja Jenni Koskensuun tuottama opinnäytetyö osana Art Against Racism – prosessia järjestetystä rasisminvastaisesta työpajasta. Opinnäytetyö antaa muutoinkin kattavan kuvan taidekasvatuksesta välineenä rasisminvastaisessa työssä. (Koskensuu & Peltovuori 2010.) Toinen hyvä esimerkki taiteesta rasisminvastaisen työn välineenä on kirja *Kulttuurisia kohtaamisia*, jossa rasismia käsitellään mm. sarjakuvan keinoin. (Jokisalo & Simola 2010).

Erityisesti nuorisotyöhön ja nuorten parissa toimiville suunnattu opas *R-sana* kerää yhteen nuorten parissa tehtävässä rasisminvastaisessa työssä tarvittavia työkaluja, tietoja ja taitoja. Opas antaa kattavan kuvan rasisminvastaisesta työstä nuorisotoiminnassa, siihen liittyvistä haasteista ja ratkaisuksista. (Kanninen & Markkula 2011.) Kyseinen opas voikin olla hyvä apu ja työkalu myös HUMAKin rasisminvastaisen työtteen opetuksessa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Rasismi on vakava ongelma suomalaisessa yhteiskunnassa ja sen kitkemiseksi tulisi tehdä mahdollisimman paljon. Yhteisöpedagogilla tulisi ehdottomasti olla valmiudet, ei pelkästään tunnistaa rasismia, mutta myös puuttua siihen ja toimia aktiivisesti sen ehkäisemiseksi. Valmistuttuaan yhteisöpedagogilla tulisi olla valmiudet tehokkaaseen syrjinnän ja rasismien ehkäisyyn sekä kaikenlaisen yhdenvertaisuuden edistämiseen, huolimatta siitä mihin on opinnoissaan suuntautunut.

Toimialamme ollessa yhä monikulttuurisempi ja rasismien ollessa merkittävä haaste, on tärkeää taata kaikille yhteisöpedagogiopiskelijoille riittävät taidot rasismien tunnistamiseen, tunnistamiseen sekä sen ehkäisyyn ja vastustamiseen. Täytyy myös muistaa, että vähemmistöjen edustajat eivät ole ainoastaan työmme kohteita vaan myös esimerkiksi kollegoja, työkavereita ja asiantuntijoita. Yhteisöpedagogin tulee omaksua monenlaisia taitoja ja aiheita, joista rasisminvastaisuus on yksi. Koulutuksemme kestää 3,5 vuotta eikä siinä

ajassa voi opetella kaikkea täydellisesti. Tärkeää on kuitenkin saada riittävät tiedot ja taidot, joiden avulla pystyy lähteä kehittämään itseään eteenpäin alan töissä. Kaikkea ei tarvitse osata, mutta tulee tietää mistä tarvittavaa tietoa saa.

Yhteisöpedagogin vahvuus rasisminvastaisessa työssä on nimenomaan pedagogisuus, valmius ohjaus- ja kasvatustyöhön. Tästä syystä yhteisöpedagogeilla onkin tärkeä rooli ja mahdollisuus edistää ja toteuttaa rasisminvastaista työtä, kunhan aiheeseen liittyvä osaaminen on hallussa. Uskon todella, että yhteisöpedagogit ovat merkittävässä asemassa rasismiin liittyvien haasteiden ratkaisussa, matkalla kohti yhdenvertaista tulevaisuutta.

Humanistisen ammattikorkeakoulun opetussuunnitelman tavoitteena on pyrkiä vastaamaan muuttuvan työelämän tarpeisiin ja vaatimuksiin (HUMAK 2010, 6-7). Tällä hetkellä rasismi on keskeinen haaste yhteisöpedagogin ammattialalla kokonaisuudessaan ja tästä syystä aiheen käsittelyyn olisi syytä kiinnittää huomiota. Rasisminvastaisen työotteen sekä sen vaatiman osaamisen ja tiedon hallinta on työelämän kannalta todella keskeinen tarve ja vaatimus kaikille yhteisöpedagogeille. Näin ollen opetussuunnitelmaa tulisi kehittää tästä näkökulmasta niin, että rasismi- ja rasisminvastaisuus aiheet painottuisivat työelämän vaatimusten mukaisesti.

Tällä hetkellä rasismiin ja rasisminvastaisuuteen liittyviä aiheita ei käsitellä tarpeeksi HUMAKin kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa. Aiheen käsittelyä tulee lisätä läpileikkaavana osana niin, että se kulkee mukana jokaisen yhteisöpedagogi opiskelijan opintoja aina opintojen alkuvaiheista suuntautumisopintoihin asti. Näin voidaan taata se, että rasisminvastaisesta työotteesta tulee sisäänrakennettu osa kaikkea yhteisöpedagogin tekemää työtä. Mikäli aiheeseen liittyvää kiinnostusta ja ymmärrystä ei ole jo valmiiksi, eikä sitä herätellä jo ensimmäisen ja toisen vuoden aikana, voi olla hyvin vaikeaa omaksua ja oppia näitä asioita koko opiskelujen aikana.

6.1 Jatkotutkimusaiheet

Rajasin omasta opinnäytetyöstäni pois opiskelijanäkökulmaa siltä osin, etten aikataulullisista syistä pystynyt esimerkiksi kyselyn tai haastatteluiden välityksellä perehtymään opiskelijoiden näkemykseen ja mielipiteisiin siitä, millaisena he näkevät tämänhetkisen tilanteen, kuinka paljon rasismiin liittyviä aiheita tulisi käsitellä ja millaisilla menetelmillä jne. Toki jonkin verran tätä näkökulmaa sain oman kokemukseni, kuulemieni muiden opiskelijatovereideni kokemusten sekä kyselyissä ja haastatteluissa esille nousseiden lehtoreiden saamien opiskelijapalautteiden kautta. Kuitenkin olisi aiheellista suorittaa aiheeseen liittyvä jatkotutkimus opiskelijanäkökulmasta. Lisäksi olettaisin olevan erittäin hyödyllistä selvittää jo valmistuneiden yhteisöpedagogien kokemuksia siitä, onko osaaminen rasismiin ja rasisminvastaisuuteen liittyvissä teemoissa ollut riittävää vai tulisiko aiheita käsitellä laajemmin ja millaisia työkaluja he itse ovat tarvinneet omassa työssään.

6.2 Lopuksi

Uskon, että opinnäytteenä tekemästäni selvityksestä on hyötyä HUMAKille ja muillekin, mm. rasisminvastaista työtä tekeville ja sitä pohtiville. Työhön on koottu yhteen niitä asioita, joita täytyy ja on hyvä ottaa huomioon rasisminvastaista työtä opinkeltaessa ja toteutettaessa. Pyrin myös tasapainoittamaan niin, että työstä tulisi mahdollisimman paljon tilaajan eli HUMAKin tarpeita vastaava, mutta josta voi kuitenkin olla hyötyä mahdollisesti muillekin kouluille ja oppilaitoksille.

Itse tilaajan eli HUMAKin kannalta tuloksista olisi kuitenkin ehkä pitänyt saada vielä enemmän konkretiaa liittyen mm. opetuksen kehittämiseen. Koen kuitenkin, että konkreettisia ehdotuksiakin löytyy ja opinnäytetyöni voikin toimia hyvänä pelinavaajana, kun uudistuksia opetussuunnitelmaan näiltä osin pohditaan.

Paljon myös tuli sellaista tietoa, erityisesti liittyen järjestö- ja nuorisoalan tilanteeseen, joka ei varsinaisesti ollut uutta tietoa vaan enemmänkin

vahvistusta jo olemassa olleelle tiedolle, mikä oli odotettavissakin ottaen huomioon jo tehdyt tutkimukset rasismiin liittyen, etenkin nuorisotyössä. Kyselyihin ja haastatteluihin vastanneiden määrä ei ollut määrällisesti suuri, mutta koen, että tässä työssä se ei ollutkaan määrittävä tekijä. Tärkeää oli saada asiantuntevaa tietoa aiheeseen liittyen ja sitä saatiinkin.

Omasta mielestäni työni ei kuitenkaan ole epäonnistunut ja uskon siitä olevan hyötyä. Myös itse henkilökohtaisesti olen taas saanut ottaa yhden suuren askeleen lisää matkallani yhteisöpedagogiksi. Erityisesti olen tyytyväinen kaikesta tämän prosessin aikana oppimastani niin opinnäytetyön tekemisestä yleisesti, mutta erityisesti itselleni tärkeästä aiheesta eli rasisminvastaisuudesta. Koen taas olevani hieman valmiimpi vastaamaan alamme haasteisiin.

LÄHTEET

- Finlex 2011. Lainsäädäntö. Nuorisolaki. 27.1.2006/72.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072> Viitattu 30.11.2011.
- Finlex 2011. Lainsäädäntö. Yhdenvertaisuuslaki. 20.1.2004/21.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021> Viitattu 30.11.2011.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Tampere: Vastapaino.
- Hannula, Aino 2007. Systemaattinen tekstianalyysi. Teoksessa Eija Syrjäläinen & Ari Eronen & Veli-Matti Värri (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampere University Press.
- Harinen, Päivi 2005. Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/mitahantekis.pdf> Viitattu 9.12.2011.
- Harinen, Päivi & Honkasalo, Veronika & Anttila, Reetta 2007. Yhdessä vai yksin erilaisina? Monikulttuuristen nuorten arkea, ajatuksia ja ajankäyttöä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Harinen, Päivi & Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena 2009. Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Honkasalo, Veronika 2007. Monikulttuurinen nuorisotyö helsinkiläisillä nuorisotaloilla. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena 2007. Mikä tekee nuorisotyöstä monikulttuurisen? Kokemuksia, käytäntöjä ja haasteita 10 suurimmassa kunnassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu, HUMAK 2011.
<http://www.humak.fi/opiskelu/opiskelu-humakissa/ylemmat-amk-tutkinnot/yhteisopedagogi> Viitattu 27.10.2011.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu, HUMAK 2010. Pegagoginen käsikirja ja strategia vuosille 2010-2012.
<http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/pedastrategia2.pdf> Viitattu 7.11.2011.
- Ilonen, Milla 2009. ”Ett’ vois olla siellä missä ne muutkin”. Nuorisotyötä tekevien järjestöjen ja vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten käsityksiä ja kokemuksia yhdenvertaisesta nuorisotyöstä. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.
- Jaakkola, Magdalena 2009. Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987-2007. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

- Jalonen, Riikka 2011. Haastattelu 14.10.2011. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Jokisalo, Jouko & Simola, Raisa 2010. Kulttuurisia kohtaamisia. Helsinki: Suomen Rauhanpuolustajat & LIKE
- Kanninen, Satu & Markkula, Heli 2011. R-sana. Kirja rasismista ja siihen puuttumisesta. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry & Helsingin kaupungin nuorisoasiankeskus.
- KEKS 2010. Elävä kirjasto. Kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia –kampanjan kotisivu. <http://www.keks.fi/elavakirjasto> Viitattu 10.11.2011.
- Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori Salla (toim.) 2009. En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- Kivijärvi, Antti & Honkasalo, Veronika 2010. Monikulttuuristen nuorten ja nuorisotyöntekijöiden tulkintoja rasismista. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Koskensuu, Jenni & Peltovuori, Ksenia 2010. Art Against Racism. Taide rasisminvastaisen nuorisotyön välineenä. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Miles, Robert 1994. Rasismi. Tampere: Vastapaino.
- Moninaisuus, oivallus, dialogi MOD 2011. <http://evl.fi/mod.nsf/sp?open&cid=ContentE8B10&valikkonf=ValikkoMik%C3%A4%20MOD?&valikkonfa=o> Viitattu 16.11.2011.
- NoRa – No Racism –hanke 2010. Hankesuunnitelma 2011.
- Perho, Sini 2010. Rasistisuus nuorten yhteisöissä. Tutkimus vuosituhaten vaihteen Joensuusta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Puuronen, Vesa 2011. Rasistinen Suomi. Helsinki: Gaudeamus & University Press.
- Pyykkönen, Miikka 2007. Monikulttuurisuus suomalaisten nuorisojärjestöjen toiminnassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Rastas, Anna 2005. Rasismi. Opeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino.
- Rastas, Anna 2007. Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Tampere: Tampere University Press & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Rastas, Anna 2008. Kuinka rasismi värittää kulttuuria ja identiteettejä. Teoksessa Anja Riitta, Lahikainen & Raija-Leena Punamäki & Tuula Tamminen (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Vantaa: Dark Oy. ???
- Salonen, Annamari & Villa, Susan (toim.) 2006. Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2005. Helsinki: Ihmisoikeusliitto ry.
- Shakir, Aysu & Tapanainen, Maippi (toim.) 2005. Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2004. Helsinki: Ihmisoikeusliitto ry.

Sisäasiainministeriö 2011. Yhdenvertaisuus etusijalle –hankkeen kotisivu.
<http://www.yhdenvertaisuus.fi/yhdenvertaisuus/lainsaadanto/> Viitattu
5.12.2011.

Suurpää, Leena 2002. Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä
maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Helsinki:
Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Viitanen, Reijo 2010. Laadullinen tutkimus. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje haastateltaville

Hei! Opiskelen viimeistä vuotta Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (HUMAK), kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa tarkoitukseni valmistua yhteisöpedagogiksi. Tällä hetkellä teen opinnäytetyötäni, jonka tilaajana toimii myös HUMAK.

Opinnäytetyöni aiheena on selvittää kuinka rasisminvastaista työtettä ja siihen liittyvää opetusta voitaisiin lisätä HUMAKissa, kuinka se saataisiin läpileikkaavaksi aiheeksi niin, että se tulisi osaksi kaikkien yhteisöpedagogi-opiskelijoiden opintoja sekä millaiset tiedot ja taidot yhteisöpedagogilla tulisi aiheeseen liittyen olla valmistuessaan ja siirtyessään nuoriso- ja järjestöalan töihin.

Nyt haluaisinkin hyödyntää asiantuntijuuttanne ja ammattitaitoanne tässä selvitystyössäni haastattelun ja kyselyn muodossa. Sähköpostin liitteenä on aiheeseen liittyvä kysely, joka on toimitettu laajemmalle ryhmälle kuin suullisesti haastateltavat henkilöt, mutta toivoisin silti vastausta kyselyyn myös niiltä, joita haastattelen suullisesti, tietysti mieluummin ennen haastattelua. Haastattelut toivoisin saavani tehtyä lokakuun aikana. Haastattelun kesto on 30min-1h.

Löytyykö sinulta aikaa haastattelulle lokakuussa? Voit pistää sinulle sopivia aikoja minulle sähköpostilla niin voimme sopia haastattelun ajankohdasta.

Kiitos ja mukavaa syksyn jatkoa!

Ystävällisin terveisin,

Marika Malila

Humanistinen ammattikorkeakoulu

p. 040XXXXXXX

Liite 2. Saatekirje kyselyyn vastaaville

Hei! Opiskelen viimeistä vuotta Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (HUMAK), kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa tarkoitukseni valmistua yhteisöpedagogiksi. Tällä hetkellä teen opinnäytetyötäni, jonka tilaajana toimii myös HUMAK.

Opinnäytetyöni aiheena on selvittää kuinka rasminvastaista työtettä ja siihen liittyvää opetusta voitaisiin lisätä HUMAKissa, kuinka se saataisiin läpileikkaavaksi aiheeksi niin, että se tulisi osaksi kaikkien yhteisöpedagogi-opiskelijoiden opintoja sekä millaiset tiedot ja taidot yhteisöpedagogilla tulisi aiheeseen liittyen olla valmistuessaan ja siirtyessään nuoriso- ja järjestöalan töihin.

Nyt haluaisinkin hyödyntää asiantuntijuuttanne ja ammattitaitoanne tässä selvitystyössäni. Koska en aikataulullisista syistä pysty kaikkia aiheeseen olennaisesti liittyviä henkilöitä suullisesti haastattelemaan, pyytäisin vastaamaan tässä sähköpostissa liitteenä oleviin kysymyksiin. Kuten sanottua, aikatauluni on hyvin tiukka ja tästä syystä toivoisinkin vastauksia mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 31.10.2011.

Kiitos ja mukavaa syksyn jatkoa!

Ystävällisin terveisin,

Marika Malila

Humanistinen ammattikorkeakoulu

p. 040XXXXXXX